ACUMEN: INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY RESEARCH
ISSN: 3060-4745 IF(Impact Factor)10.71 / 2025 Volume 3, Issue 10

YOSHLAR NEGA KAM O‘QIYDI? SABABLAR VA YECHIMLAR

Xudoyberdiyeva Marvarid

Navoiy innovatsiyalar universiteti Surxondaryo kampusi Filologiya va tillarni o‘qitish (o‘zbek tili) yo‘nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy yoshlar o‘rtasida kitobxonlik madaniyatining pasayishiga ta’sir etuvchi asosiy omillar, jumladan, raqamli texnologiyalarning keng tarqalishi, ijtimoiy tarmoqlarga haddan tashqari berilish, vaqtni noto‘g‘ri taqsimlash, oilaviy va ta’lim muhitida mutolaa madaniyatining yetarli darajada shakllanmaganligi tahlil qilinadi. Shuningdek, kitob o‘qishga bo‘lgan qiziqishning susayishi natijasida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan intellektual, ma’naviy va ijtimoiy muammolar yoritiladi. Yoshlar orasida kitobxonlikni rivojlantirish, mutolaa madaniyatini shakllantirish, ta’lim muassasalari va oilaning bu boradagi hamkorligini kuchaytirish hamda zamonaviy axborot texnologiyalaridan samarali foydalanishga qaratilgan amaliy taklif va tavsiyalar ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar: yoshlar, kitobxonlik madaniyati, mutolaa, raqamli texnologiyalar, ijtimoiy tarmoqlar, ma’naviy tarbiya, tanqidiy fikrlash, intellektual rivojlanish, oila, ta’lim, audiokitob, elektron kutubxona.

KIRISH

Bir paytlar kitob insonning eng yaqin hamrohi edi. Metroda, avtobusda, uyda, choy ustida - hamma joyda qo‘lida kitob tutgan odamni uchratish mumkin edi. Bugun esa shu joylarning deyarli hammasida odamlar telefon ekraniga tikilib o‘tiribdi. Bu manzara ko‘pchilikni o‘ylantiradi: yoshlar nega kam o‘qiydi va bu holat jamiyat kelajagiga qanday ta’sir qiladi? Mazkur maqolada yoshlar o‘rtasida kitobxonlik darajasi pasayishining asosiy sabablari tahlil qilinadi hamda ushbu muammoni hal etishga yordam beradigan amaliy yechimlar taklif etiladi.

Raqamli chalg‘ish: diqqatning «o‘g‘irlanishi»

Birinchi va eng asosiy sabablardan biri - raqamli muhitning yoshlar diqqatini katta darajada egallab olganidir. Ijtimoiy tarmoqlar, qisqa videolar va tezkor xabarlar miyani doimiy ravishda yangi taassurotlar bilan ta’minlaydi. Bunday «tez mukofot»ga o‘rganib qolgan inson uchun kitobning sekin va izchil bayon etiladigan mazmuni

zerikarli tuyulishi mumkin. Kitob esa sabr, e'tibor va chuqur fikrlashni talab qiladi. Chalg'ituvchi bildirishnomalar bir sahifani ham xotirjam o'qishga imkon bermaydi.

Vaqt tanqisligi va hayotning jadal sur'ati

Zamonaviy yoshlarning kun tartibi gavjum: o'qish yoki ish, qo'shimcha kurslar, til o'rganish, oilaviy vazifalar. Ko'pchilik «Kitob o'qishga vaqtim yo'q», deydi. Aslida, muammo ko'pincha vaqtning yetishmasligida emas, balki uning noto'g'ri taqsimlanishidadir. Kuniga bir necha soat ijtimoiy tarmoqlarda vaqt o'tkaziladi, lekin kitob o'qishga yigirma daqiqa ham ajratilmaydi.

Qiziqish va mutolaa madaniyatining shakllanmaganligi

Kitobxonlik odati, odatda, bolalikda shakllanadi. Agar bola uyda ota-onasining kitob o'qishini ko'rmasa, maktabda esa mutolaa faqat majburiy «adabiyot darsi vazifasi»ga aylansa, kitobga nisbatan ijobiy munosabat shakllanmaydi. Majburan o'qitilgan asar ko'pincha o'quvchini kitobdan sovitadi, xolos. Shuningdek, o'quvchining yoshi va qiziqishiga mos kitob tanlanmasa, mutolaa mashaqqatli yumushga aylanadi.

Qisqa kontent va «tayyor xulosa» odati

Internetda har qanday mavzuni bir daqiqalik video yoki qisqa post orqali tushuntirib berish mumkin. Bu qulay, ammo chuqur bilimning o'rnini bosa olmaydi. Yoshlar ko'pincha kitobning o'zini o'qimay, uning qisqacha mazmuni bilan kifoyalanadi. Natijada fikrlash chuqurligi, so'z boyligi va tahliliy qobiliyatning rivojlanishi cheklanadi.

Kitobdan foydalanish imkoniyati va muhit masalasi

Ba'zi hududlarda kutubxonalar va kitob do'konlari yetarli emas yoki ular yoshlarning qiziqishlariga mos yangi nashrlar bilan boyitilmagan. Kitob narxi ham ayrim oilalar uchun qo'shimcha xarajat hisoblanadi. Shu bois elektron va audiokitoblar, onlayn kutubxonalar yoshlar uchun muhim muqobil vosita bo'lib xizmat qilmoqda.

Kitob o'qimaslikning oqibatlari

Mutolaa qilmaslik shunchaki «yaxshi odatning yo‘qligi» emas. Uning oqibatlari ancha keng bo‘lishi mumkin: so‘z boyligi va fikrni ifodalash qobiliyatining cheklanishi; tanqidiy fikrlash va tahlil qilish ko‘nikmalarining susayishi; diqqatni uzoq muddat jamlay olmaslik; yolg‘on va sifatsiz ma’lumotlarni ajrata olmaslik xavfining ortishi; milliy va jahon madaniyatidan uzoqlashish.

Yechimlar: nima qilish kerak?

Yoshlar uchun. Katta maqsadlar bilan boshlash shart emas. Kuniga atigi 15-20 daqiqa mutolaa qilish ham yaxshi boshlanish bo‘lishi mumkin. O‘zingizga qiziqarli mavzudagi kitobni tanlang: majburiy ravishda «aqlli» kitoblarni emas, balki o‘qiganda zavq bag‘ishlaydigan asarlarni mutolaa qiling. O‘qish vaqtida telefonni boshqa xonaga qo‘yish yoki «Bezovta qilmang» rejimiga o‘tkazish diqqatni jamlashga yordam beradi. O‘qiganlaringiz haqida do‘stlaringiz bilan suhbatlashish yoki kitobxonlar davrasiga qo‘shilish mutolaaga bo‘lgan ishtiyoqni kuchaytiradi.

Oila uchun. Bolaga eng yaxshi tarbiya - shaxsiy namuna. Uyda kitob o‘qiladigan muhit yaratish, bolalarga yoshiga mos kitoblar sovg‘a qilish, birgalikda mutolaa qilish va o‘qilgan asarlarni muhokama qilish kitobxonlik odatini mustahkamlaydi.

Ta’lim muassasalari uchun. Majburiy adabiyotlar ro‘yxati bilan bir qatorda, o‘quvchilarga kitob tanlash erkinligini berish, kitob muhokamalari, uchrashuvlar va tanlovlar o‘tkazish mutolaaga qiziqishni oshiradi. Mualliflar bilan uchrashuvlar tashkil etish va kutubxonalarni zamonaviylashtirish ham samarali yo‘llardan biridir.

Jamiyat va davlat uchun. Kutubxonalarni yoshlar uchun qulay maskanga aylantirish, sifatli va arzon nashrlarni qo‘llab-quvvatlash, elektron va audiokitob platformalarini rivojlantirish zarur. Ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlarda kitob targ‘iboti yoshlarga yaqin va tushunarli shaklda olib borilsa, natija yanada samarali bo‘ladi.

Texnologiya - dushmanmi yoki ittifoqchi?

Texnologiyani faqat kitobning raqibi deb hisoblash to‘g‘ri emas. Elektron kitoblar va audiokitoblar yo‘lda, sport zalida yoki uy yumushlari paytida ham mutolaa qilish yoxud asarlarni tinglash imkonini beradi. Muhimi, texnologiyadan kitobga yo‘l ochish uchun foydalanish, undan uzoqlashish uchun emas. Asosiy masala kitobni qaysi

shaklda o‘qishimizda emas, balki umuman mutolaa qilamizmi yoki yo‘qmi, degan savoldadir.

Xulosa

Yoshlarning kam kitob o‘qishi bitta sabab bilan emas, balki raqamli chalg‘ish, vaqtni noto‘g‘ri taqsimlash, oila va maktabdagi muhit hamda kitobxonlikka yetarli e’tibor berilmasligi kabi omillar yig‘indisi bilan izohlanadi. Biroq bu holatni o‘zgartirish mumkin. Kichik, ammo izchil qadamlar - har kuni bir necha sahifa mutolaa qilish, oilada shaxsiy namuna ko‘rsatish, qiziqarli kitoblar tanlash va qulay muhit yaratish - kitobxonlikni qayta jonlantirishga xizmat qiladi. Kitob o‘qiydigan yosh nafaqat bilimli, balki mustaqil fikrlaydigan, o‘z fikrini erkin ifoda eta oladigan va jamiyat taraqqiyotiga munosib hissa qo‘shadigan inson sifatida shakllanadi. Shuning uchun kitobga qaytish - kelajakka sarmoya kiritish demakdir.

«Kitob — insoniyatning eng sadoqatli do‘sti»

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. Zabarjad Media, 2023. 128 b.
2. Oltinbek O. Jadidlar. Abdulla Avloniy. Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2022. 156 b.
3. Nasriyeva Z.I. Abdulla Avloniy asarlarida ma’naviy-ma’rifiy tarbiya g‘oyasining aks etishi. Oriental Renaissance, 2021. 1-jild, 10-son. 320-324-b.
4. Sayfullayeva S. Abdulla Avloniy ijodida ma’naviy-ma’rifiy tarbiya masalasi. International Scientific Journal of Biruni, 2023. 2-jild, 2-son. 117–121-b.
5. Maqsudov U.B.Q., Qosimova G.E.Q. Talabalarda mediasavodxonlikni oshirishning pedagogik asoslari. Oriental Renaissance, 2022. 2-jild, 11-son. 988–995-b.
6. Hasanboyeva O., Hasanboyeva J., Hamidov H. Pedagogika tarixi. Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2004. 312 b.